

УДК 327.39(4)01«196»
ББК 63.3(0)63-611.9

Ігор Гаврилов

**Майбутнє очима пан'європейця: погляди
Отто фон Габсбурга на систему міжнародних відносин
через призму футурологічних ідей 1960-х років**

На прикладі аналізу однієї з робіт Отто фон Габсбурга зроблено спробу визначити, які футурологістичні концепції 1960-х років вплинули на пан'європейську ідеологію.

Ключові слова: пан'європейський рух, Отто фон Габсбург, футурологія.

Отто фон Габсбург був і досі залишається однією з ключових фігур, вплив яких на формування базових принципів діяльності Європейського Союзу важко переоцінити. Його основна робота з впровадження в життя ідеї єдиної Європи здійснювалася на посаді Міжнародного президента Пан'європейського союзу - впливового загальноєвропейського руху, метою якого є створення єдиної Європи, об'єднаної свободою, законом та миром.

Найактивнішими організаціями руху є австрійська та німецька, при чому лідером останньої є саме баварський осередок Пан'європи, тісно пов'язаний з баварським Християнсько-соціальним союзом (ХСС). У свою чергу, ХСС постійно виступає партнером Християнсько-демократичного союзу Німеччини (ХДС) у правоцентристських коаліціях у німецькому Бундестазі.

Пан'європейський рух є доволі впливовим на загальноєвропейській політичній арені. Так, найвагоміша політична партія Європи - Європейська народна партія (ЄНП) має у своєму складі багато членів, які відкрито на-

© Гаврилов І., 2015

Гаврилов Ігор Володимирович - здобувач кафедри дипломатичної та консульської служби Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України.

зивають себе учасниками руху, а у складі парламентської групи ЄНП створена робоча група «Пан'європа», до якої належать, за деякими підрахунками, до ста осіб¹.

Таким чином, дослідження витоків сучасного пан'європейського руху, філософських та ієдологічних концепцій, які вплинули на нього, не тільки сприяє загальним дослідженням історії руху, але й надає можливість робити більш точний аналіз факторів, які зумовлюють позицію руху з актуальних політичних питань та відображаються на характері його впливу на сучасну європейську політичну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемі історії пан'європейського руху та життю Отто фон Габсбурга присвячено низку робіт зарубіжних авторів, більша частина з яких зосереджуються на описі фактичних обставин розвитку пан'європейського руху. Серед них слід відзначити роботи Ш.Байера, Е.Васарі, Є.Деммерле, В.Ліпгенса, Р.Перез-Маура².

В Україні предметне поле досліджень у рамках проблематики історії пан'європейського руху тільки формується. Серед вітчизняних науковців дослідженням цієї проблематики займається В.С.Троян³. Проте, питання філософських та ієдологічних джерел пан'європейського руху після Другої Світової війни залишаються ще недостатньо вивченими за кордоном. В Україні дослідження з цього питання відсутні.

Метою статті є аналіз впливу футурологічних концепцій 1960-х років на світогляд Отто фон Габсбурга, сприйняття ним соціально-економічного майбутнього світу та, зокрема, бачення того, якою має стати єдина Європа. Хоча погляди з питання були вперше докладно викладені Отто фон Габсбургом у 1976 році в роботі «Ідея Європи»⁴, однак, аналіз його малодослідженої роботи періоду перебування на посаді Віцепрезидента Пан'європейського союзу (1957-1973 роки) дає можливість дослідити такий вплив.

Шістдесяті роки ХХ сторіччя стали «золотим віком» футурології, коли були не тільки закладені її методологічні основи, але й почали свою діяльність основні організації та персоналії, які зумовили розвиток футурологічних досліджень на багато років наперед⁵. Саме у той час отри-

мала остаточне оформлення концепція індустріалізму та постіндустріального суспільства, а також, у якості протиприкладу цьому, – конвергенціоністський та апокаліптичний напрямки футурології⁶.

Надзвичайний інтерес наукової, економічної та політичної еліт західних країн до прогнозування майбутнього на основі наукової методології призвів до створення кількох потужних центрів прогнозування майбутнього. Відповідно до методології, яка використовувалась під час досліджень, такі центри можна розподілити на європейські та американські. Американський напрям футурології характеризувався успішним «перетіканням» до цивільних наукових досліджень цілого арсеналу прикладних методів, які використовувались американськими військовими аналітиками. Європейські футурологи, в свою чергу, більше уваги приділяли питанням пошуку шляхів покращення майбутнього людства, їх дослідження не були такими категоричними та чіткими за прогнозами, як роботи американських колег⁷.

Основним центром футурології у Європі стала Франція, де у 1957 році під керівництвом Гастона Берже був створений центр Prospective, а у 1960 році - проект Futuribles під керівництвом Бертрана де Жувенеля⁸. У Великій Британії був заснований «Комітет щодо наступних тридцяти років» при Раді соціальних досліджень⁹. Однак, найбільш активними в питаннях аналізу та прогнозування майбутнього виявились американські організації, такі як Фундація Форда, корпорація RAND, Гудзонівський інститут, а також Комісія 2000 року. Остання стала особливо впливовою у 1960-ті роки, її членами були найвідоміші американські футурологи та візіонери того часу, такі як Деніел Белл, Герман Кан, Юджин Ростоу, Самуель Хантінгтон, Збігнев Бжезінський, Карл Дойч та інші¹⁰.

Саме завдяки роботі Комісії у 1967-му році Гудзонівським інститутом була опублікована ґрунтовна праця Г.Кана та Е.Вінера «2000 рік. Структура для розмірковування над наступними тридцятьма трьома роками»¹¹, яка і стала формально «точкою опори» для Отто фон Габсбурга при осмисленні

перспектив 2000 року. Зазначена праця стала попереднім підсумком роботи Г.Кана та його колег над методологією моделювання сценаріїв майбутнього, початок якої був покладений публікацією статті у збірці Комісії «Прямуючи до 2000 року: робота в процесі»¹².

Окрім загальнометодологічних, основними питаннями, на яких акцентували увагу Кан та Вінер, були загальний напрямок наукового та економічного розвитку світу, подальша доля постіндустріального суспільства, перспективи міжнародної політики та війни в епоху ядерної зброї.

60-ті роки ХХ століття як початок переходу до постіндустріального суспільства (міжнародний аспект). 1960-ті роки ХХ сторіччя характеризувались цілим рядом процесів, які мали істотний вплив на футурологічні прогнози. В технологічному плані ця декада відома цілою низкою відкриттів та реалізацією нових проектів у сфері космічних польотів, ядерної енергетики, комп'ютерної техніки, лазерів, робототехніки та комунікаційних технологій.

Міжнародні відносини також підпали під вплив технологічної революції, що проявилось у другому «великому спорі» у міжнародних відносинах. Ініційований прихильниками нових підходів і дослідницьких методів (К.Райт, М.Каплан, К.Дойч, Е.Хаас, К.Холсті та ін.), цей спір стосувався саме методів вивчення міжнародних відносин. Так, «модерністи» приділяли значну увагу використанню засобів математики, формалізації, моделюванню, збору та обробці даних, а також іншим дослідницьким процедурам, запозиченим з точних дисциплін і протиставленим традиційним методам, заснованим на інтуїції дослідника, судженнях по аналогії тощо¹³.

Основним контекстом міжнародних відносин, у якому мали використовуватись ці нові методи, була триваюча Холодна війна, що перейшла від стадії загострення та прямого протистояння СРСР та США на початку 1960-х років (невдала операція США у Затоці Свиней на Кубі, Берлінська та Карибська кризи) до стадії пошуку способів уникнути прямої загрози ядерної війни, до взаємоконтролю (Московський договір 1963 року, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 року), до непрямого протистояння у Африці, Азії та Латинській

Америці. При цьому, «розповзанню» Холодної війни сприяла не тільки деколонізація африканських країн, але й початок радянсько-китайського протистояння у зв'язку з прагненням Китайської Народної Республіки стати незалежним актором у соціалістичному таборі, а також збільшення «ядерного клубу» за рахунок Франції та КНР. Тогочасна європейська політика характеризувалася значним «зсувом уліво» парламентів на фоні стрімкого економічного зростання та подальшої інтеграції через створення Європейських спільнот.

«Політика для 2000 року» (1968): погляди Отто фон Габсбурга на майбутню трансформацію системи міжнародних відносин. Зважаючи на загальний інтерес, не залишився осторонь від прогнозування майбутнього і Отто фон Габсбург. Його монографія «Політика для 2000 року»¹⁴, опублікована у 1968-му році, дає можливість проаналізувати не лише бачення майбутнього, але й те, хто саме вплинув на формування його поглядів, особливо у частині майбутнього Європи.

Прогнозування розвитку післявоєнної Європи було предметом досліджень Отто фон Габсбурга, який, як і багато інших європейських інтелектуалів, зіткнувся з тим, що Європа 40-х років ХХ сторіччя перетворилася з суб'єкту міжнародних відносин на об'єкт. Незважаючи на власний консерватизм, він, розуміючи, що проекти об'єднання Європи, які існували до 1939 року, неможливо реалізувати в умовах появи ядерної зброї та створення Ялтинської системи міжнародних відносин, з початку 1950-х років намагався визначити межі понятійного поля для нової ідеології об'єднання Європи.

Праця Отто фон Габсбурга «Політика для 2000 року» є результатом таких пошуків та являє собою розширений конспект лекцій на форумі Організації молодих президентів (Young Presidents' Organization - YPO), що відбувся в Мексиці у 1967 році, куди Отто був запрошений в якості одного з лекторів. Ця впливова міжнародна організація, створена в 1950-му році, діє до цього часу та об'єднує молодих лідерів в сфері підприємництва¹⁵. Сам факт того, що Отто фон Габсбург був запрошений для читання футурологічних лекцій, свідчить про набияку зацікавленість організаторів заходу.

Необхідно відмітити, що праця має компілятивний характер: сам автор не аналізував ситуацію та не прогнозував майбутнє, а лише популяризував погляди низки теоретиків як європейської, так і американської шкіл футурології. Саме тому зазначена монографія дає можливість уявити, які саме наукові концепції отримали підтримку особи як особи, що через кілька років після публікації очолила один з впливових політичних рухів Європи.

«Політика для 2000 року» Отто фон Габсбурга стала, в певному сенсі, рефлексією над працею Кана та Вінера, яка після видання в 1967-му році викликала бурхливу полеміку відносно методології та прогнозів¹⁶. Саме з праці Кана та Вінера автором взяті положення про наслідки технологічної революції 50-60-х років ХХ століття - світ в процесі небачених до цього технологічних перетворень, які стали можливими завдяки оборонним дослідженням для ведення Холодної війни. Вражаючи за своїм масштабом витрати на розробки у сфері військових технологій мали надзвичайний (і часто неочікуваний) ефект у цивільній сфері, зокрема, неабиякий прогрес у сфері енергетики та комп'ютерних технологій. Наслідком стали зміни соціально-економічного устрою у світовому масштабі. Таким чином, через відсилання до праці Кана та Вінера, Отто фон Габсбург готує читача до основної частини своєї роботи, присвяченої майбутньому світу з точки зору міжнародної політики та економіки.

Основною темою, яка постійно аналізується автором, є стан та перспективи трансформації міжнародних відносин, у першу чергу, відносин між США та країнами Європи. Цю трансформацію Отто фон Габсбург досліджував шляхом аналізу кількох факторів – перспектив економічного розвитку, виникнення «нового класу», трансформації самого поняття «держави» та впливу ядерної зброї на міжнародні відносини.

Першочергову увагу автор приділив **перспективам економічного розвитку провідних країн**. Стверджуючи про застарілість розподілу світу за принципом «Захід-Схід», він запропонував у процесі аналізу економічного розвитку світу брати за основу поділ на глобальну «Північ» розвинених країн

(до неї він відносить США, СРСР, європейські країни, частину Азії, яка знаходиться під економічним впливом Японії, а також окремі країни, географічно розташовані у південній півкулі – колишні британські домініони, окремі країни Латинської Америки), та глобальний «Південь»¹⁷.

Погоджуючись з умовною класифікацією економік, наведеною у роботі Кана (частково-індустріалізовані, індустріалізовані та економіки масового споживання відповідно рівня ВВП на душу населення), Отто фон Габсбург, базуючись на роботах Джеймса Кеннета Гелбрейта¹⁸, запропонував своє бачення того, яким буде у 2000 році постіндустріальне суспільство Півночі. Так, він прогнозував підвищення ступеню плановості капіталістичних економік (за рахунок роботи над складними технічними проектами), значне зменшення кількості некваліфікованих працівників в традиційних секторах економіки (за рахунок автоматизації праці) та одночасне зростання навантаження на кваліфікованих працівників (але при цьому і зростання загального рівня доходів населення Півночі), кардинальне збільшення працівників, зайнятих у сфері послуг, а також появу нового сектору економіки, пов'язаного з теоретичними дослідженнями та культурою і покликаного вирішити одну з найбільших проблем 2000 року - проблему вільного часу.

Підвищення рівня життя країн Півночі, за його прогнозом, мало супроводжуватись інвестуванням надлишкових коштів населення в економіку, що призведе до створення так званого «народного капіталізму» та виникнення «індустріального середнього класу». Отже, в перспективі країни Півночі мали прийти до безкласового суспільства, коли населення стане власником засобів виробництва¹⁹.

Відповідно до концепції Отто фон Габсбурга, протиріччя між соціалістичними та капіталістичними країнами Півночі є меншим, ніж протиріччя між глобальною Північчю та глобальним Півднем. Так, він досить обережно, але чітко дає зрозуміти читачу, що не відкидає можливості майбутньої конвергенції соціалізму та капіталізму країн Півночі, зважаючи на підвищення ролі та ступеню планування у капіталістичних економіках. Отже, лінія майбутніх конфліктів, на його думку,

пролягатиме по лінії «Північ-Південь», а рушійною силою такого протистояння буде не ідеологія, а заздрість бідних суспільств до більш заможних. У той же час, застерігав автор, це протистояння Півночі та Півдня могло бути використано сучасними комуністичними режимами, у яких відбувається зміна основних прихильників: замість пролетаріату розвинених країн, який стає усе менш радикальним у своїх вимогах, ідеї комунізму захоплюють населення нерозвинених країн.

Незважаючи на це, прогноз Отто фон Габсбурга стосовно долі комуністичної ідеології у 2000 році досить песимістичний: у капіталістичних країнах Півночі комуністи перетворяться на секту, а в соціалістичних країнах матиме місце повний перехід від соціалістичної до технократичної неофеодальної економічної системи. Це, на думку автора, могло призвести до парадоксу, коли покоління 2000 року побачить, як комуністи вільно існують в демократичних державах та нейтралізовані в країнах колишнього соціалістичного табору²⁰.

Стурбованість Отто фон Габсбурга викликали протиріччя між капіталістичними країнами Півночі, особливо в частині економічної конкуренції між США та країнами Європи. Окремо автор відмічав успіхи американських компаній в Європі, визначаючи, що ці успіхи забезпечуються об'єктивно кращими моделями організації бізнесу²¹.

Конкурентоздатність європейських компаній була забезпечена лише дешевою робочою силою, але технологічна революція, а також глобалізація світової торгівлі внаслідок успіху шостого раунду переговорів відносно Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, що пройшов в 1964-1967 роках, мали призвести до зниження конкурентоздатності європейських товарів. Для підтримки власних позицій, на думку автора, в Європі необхідно створювати об'єднану програму наукових досліджень, але цьому заважає «відтік мізків» (Brain Drain), викликаний неможливістю молодих європейських вчених реалізуватись в політично розділеній Європі.

Отто фон Габсбург досить багато уваги приділив аналізу проблеми «відтоку мізків», базуючись на найновіших (на момент проведення лекцій) спеціалізованих працях американських та французьких футурологів з цієї

теми²². Визнаючи перевагу американської системи відзначення та заохочення талановитих молодих вчених, він підкреслював, що не менш значущим для відтоку європейських учених до США був спротив європейського академічного істеблішменту вертикальній мобільності, а також неможливість самореалізації молодих вчених за рахунок участі у великих проектах (через малу кількість таких проектів в Європі). Все це викликало від'їзд учених з Європи до США, а взамін – приїзд молодих вчених з колишніх європейських колоній до Європи.

Інша сфера, де Отто фон Габсбург бачив відставання європейських країн від США, була підготовка управлінських кадрів, а саме: дефіцит управлінців (Managerial Gap), який, як обґрунтовував автор, також був викликаний політичною фрагментацією («балканізацією», за виразом автора) Європи та недостатньою увагою європейських урядів до фінансування відповідних освітніх програм.

Якприкладподоланнявідтокумізківтадефіцитууправлінців він наводить Францію, де завдяки політиці Шарля де Голля у сфері освіти вдалося створити декілька освітньо-наукових проектів для підготовки молодих вчених та управлінців (створення у 1957 році Institut Européen d'Administration des Affaires (INSEAD) - однієї з найкращих в світі бізнес-шкіл, та проекти досліджень в сфері атомної енергетики). Взагалі, при аналізі американського впливу на Європу, помітний загальний вплив на погляди Отто фон Габсбурга французьких футурологів (таких, як, наприклад, Жан-Жак Серван-Шрейбер²³) з їх жорсткою критикою США та намаганням мінімізувати «американський фактор» в європейській політиці.

Доволі цікавою є позиція Отто фон Габсбурга щодо **утворення «нового класу» технократів**, до яких, він відносив управлінців, що освоїли комп'ютерну техніку в якості інструмента для аналізу, управління та прийняття рішень. Для пояснення самого поняття «новий клас» та при розмірковуванні над його майбутнім Отто фон Габсбург, якого не можна назвати прихильником марксизму, активно використовував праці марксистів Мілована Джиласа²⁴ та Джеймса Бернхема²⁵.

Велику увагу автор приділив **аналізу стану державного управління в країнах Півночі**. Він звертав увагу читачів на те, що провідні держави світу знаходяться під впливом науково-технічної революції, в результаті якої стрімко змінюється соціально-економічний лад, але, при цьому, система державного управління все ще незмінно базується на інститутах XIX сторіччя.

Він також зазначав, що технологічний прогрес через появу нових засобів впливу та контролю за населенням робить виникнення нових тоталітарних режимів більш вірогідними, ніж до Другої світової війни (тут автор відсилає читача до праць досить відомого в 1950-ті роки австрійсько-швейцарського економіста Фелікса Сомарі²⁶ з його скептичним ставленням до підсилення тотального контролю за населенням у вік інформаційних технологій та прогресу засобів комунікацій). Водночас, такий прогрес призводив до «вибухоподібного» збільшення навантаження на державу, і тому з трьох гілок влади головною стає виконавча, здатна оперативно реагувати на виклики сучасності. Це призводило до виникнення в країнах Півночі «нового феодалізму» через виникнення «нового класу».

На думку Отто фон Габсбурга, «феодалізація» вже охопила країни соціалістичного табору (де вона втілюється в створенні системи спадкування влади через створення привілейованого доступу дітей з партійних функціонерів до освіти та партійних постів) та тільки почалась в капіталістичних країнах, де спостерігається поступовий перехід влади від конституційних органів до паралельних, неформальних організацій; створення внутрішньопартійних угруповань, порядок денний яких часом повністю відрізняється від порядку денного партій, до яких такі угруповання формально входили; розмивання партійної ідеології та зростання залежності партій від фінансово-промислових груп; поступове послаблення у ставленні опозиції по відношенню до влади.

Результатом послаблення партій та їх ролі в законодавчому процесі стала поява спеціалізованих непартійних експертних груп з політичних досліджень (Think Tanks), які почали перебирати на себе частину функцій партій щодо формування

політичного порядку денного держави. Крім того, очевидним для автора було значне збільшення ролі великого бізнесу у законодавчому процесі. Він навіть ставить риторичне запитання читачу: чи стануть корпорації «третіми палатами» парламентів або комітетами при них²⁷.

Додатковою проблемою, яка, на думку Отто фон Габсбурга, мала постати перед європейськими державами Півночі в найближчому майбутньому, є надмірна централізація влади. Державний устрій та адміністративний поділ країн Європи не відповідав викликам сучасності, а тому, прогнозував автор, покоління 2000 року знайде відповідь на виклики через децентралізацію влади, відродження історичних регіонів Європи, та відміну адміністративних одиниць, що були штучно створені в XIX-XX ст.

Отто фон Габсбург не запропонував конкретного варіанту вирішення проблеми виродження парламентаризму, а лише відмітив, що покоління 2000 року повинно буде змінити сам законотворчий процес для того, щоб він відповідав умовам сучасності, а також змінити принципи формування парламентів для створення більш тісного зв'язку між законодавцями та простими громадянами (наприклад, через відмову від виборів партій та переходу до виборів виключно у одномандатних округах).

Не менш суттєво, ніж вищезазначені фактори, на міжнародні відносини мали вплинути саме **технологічні зміни – створення та розвиток зброї масового ураження**. Науково-технічний прогрес призвів до повної зміни поняття «безпека» в міжнародних відносинах. Якщо до появи ядерної зброї проблема безпеки була нерозривно пов'язана з географічним простором, то наявність сучасних засобів доставки ядерних зарядів з підводних човнів нівелювала географічний фактор в міжнародній політиці. Такий же вплив, на думку Отто фон Габсбурга, матиме в майбутньому ядерна зброя на військово-політичні альянси супердержав: якщо раніше наявність союзників та залежних держав давала можливість залучати на випадок війни масу людських ресурсів, достатніх для оборони географічного простору, то для держави, яка володіє зброєю масового ураження, не має різниці розмір у армії супротивника.

Результатом появи «великого урівнювача» (ядерної зброї) став фактичний розподіл держав на три категорії: власники ядерної зброї та великих конвенційних армій, які дозволяють проводити поліцейські операції; власники ядерної зброї та невеликих армій; держави, які не мають ядерної зброї. Відповідно до такої класифікації, реальний суверенітет в 2000 році матимуть тільки перші дві групи держави, а держави без ядерної зброї будуть повністю залежні від їх волі та не відіграватимуть реальної ролі в міжнародній політиці. При цьому не існуватиме реальної сили (у вигляді, наприклад, «світового уряду»), яка б могла дієво впливати на дії супердержав²⁸.

Не відкидаючи ідею світового уряду як таку, Отто фон Габсбург передбачав, що її реалізація не буде досягнута в 2000 році внаслідок відсутності організаційної бази. Доволі скептично ставлячись до найбільш очевидного претендента на роль «світового уряду», Організації Об'єднаних Націй, він зазначав, що кілька факторів роблять цю організацію непридатною для цього. По-перше, ООН була створена як організація суто ідеалістична, без будь-яких економічних цілей, а діячі ООН занадто далекі від реальності, в той час, коли міжнародна політика вимагає виключно «холодного реалізму». По-друге, ООН не могла ефективно вирішувати виклики сучасності через дефекти структури організації. Сама організація, створена переможцями у війні, була практично паралізована після початку Холодної війни, а Генеральна Асамблея ООН стала місцем не вирішення глобальних проблем, а місцем боротьби двох супердержав за вплив.

В цих складних умовах Європа могла зберегти свій вплив та місце в міжнародній політиці виключно за рахунок інтеграції, яка буде в повній мірі можливою після зникнення започаткованого в Ялті розподілу континенту між двома супердержавами, та створенню загальноєвропейського політичного органу. При цьому основним супротивником потужної Європи, на думку Отто фон Габсбурга, стануть європейські націоналісти з їх застарілими концепціями економічної самодостатності. Незважаючи на цей спротив,

започаткування єдиної Європи можливе шляхом проведення вибіркової інтеграції всіх європейських країн (а не тільки членів ЄЕС) через створення загальноєвропейських агенцій для регулювання окремих сфер (транспорт, космос, обробка інформації тощо)²⁹. Фактично, Отто фон Габсбург повністю повторював концепцію федералізму *à la carte*, озвучену колишнім головою Європейської спільноти з атомної енергії Луї Арманом³⁰.

Але які саме країни необхідно вважати європейськими та інтегрувати? На думку Отто фон Габсбурга, у цьому питанні необхідно керуватись не географічними, а економічними інтересами, а тому, в його розумінні, майбутня об'єднана Європа мала охоплювати не тільки країни континенту, але й країни Північної Африки та Ізраїль. Фактично, зазначає він, є підстави вважати, що Європа майбутнього буде мати вигляд Римської Імперії, значно розширеної на північ.

Навряд чи в результаті великої трансформації, зазначав Отто фон Габсбург, в 2000 році буде створений «єдиний світ», так як кількість питань, в яких є розбіжності та протистояння між державами, залишатиметься доволі великим. В його баченні, більш реальним буде наявність «організованого світу», в якому розвинені держави будуть об'єднуватись у великі регіональні конгломерати; при цьому він підкреслював, що альтернативою такому об'єднанню може бути протистояння «всіх проти всіх».

У якості висновку можна відзначити, що книга «Політика для 2000 року» вражає не тільки тим, що Отто фон Габсбург був обізнаний з роботами практично всіх важливих діячів футурології 1950-1960-х років, але й тим, що, використовуючи наукові напрацювання різних напрямків футурології та політології, він обґрунтував власне синкретичне бачення майбутнього міжнародних відносин, що було визначним для розуміння його політики як на чолі Пан'європейського руху, так і в якості майбутнього члена Європейського Парламенту. Закликаючи впроваджувати американські наукові та організаційні досягнення і одночасно заохочуючи європейців підтримувати власний соціально-політичний проект, він зміг уникнути крайнощів

у відношенні до «європейської» політики США. Більше того, його праця стала наочним прикладом того, як консерватор може вдало застосовувати найновіші досягнення наукової методології для політичного прогнозування.

В той же час, аналіз зазначеної книги з позиції сьогодення дозволяє побачити хибність прогнозів Отто фон Габсбурга відносно майбутнього окремих аспектів світових політичних систем. Початок ХХІ сторіччя не приніс ані конвергенції політичних систем, ані збереження Ялтинської системи міжнародних відносин. Ця помилка в прогнозах не була притаманною тільки для Отто фон Габсбурга, адже практично всі футурологи 60-70-х років ХХ сторіччя розглядали майбутнє через призму неможливості згорання радянського «проекту» в межах горизонту прогнозування.

Незважаючи на хибність певної частини прогнозів, Отто фон Габсбург продемонстрував здатність не тільки зрозуміти, але й вдало інтерпретувати цілу низку найновіших на той момент теорій соціально-політичного розвитку світу. Це, в свою чергу, мало наслідком інтелектуальне «оновлення» Пан'європейського руху після, того, як його очолив Отто фон Габсбург.

Примітки:

1. Більш докладно про роль Пан'європи в сучасній політичній системі ЄС див. Рапегора Arbeitsgruppe [Електронний ресурс] / б.а. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rappegora-evr.eu/>, а також Рапегора - die Mutter der Idee des vereinten Europas [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://rappegora.org/de_int/pdf/geschichte.pdf.

2. З численних праць зазначених авторів див., наприклад, Baier, Stephan, and Eva Demmerle. *Otto Von Habsburg: 1923-2011*. Wien: Amalthea Signum, 2012 – 625 s., Vasari, Emilio. *Ein Kämpfer Für Europa: Otto Habsburg Im Europa-Parlament*. München: Herold, 1982 - 240 s., Pérez-Maura, Ramón. *Del Imperio a La Unión Europea: La Huella De Otto De Habsburgo En El Siglo XX*. Madrid: Rialp, 1997. - 433 p.

3. Троян В. С. Конструювання образу об'єднаної Європи представниками пан'європейського руху / Національна та історична

пам'ять: збірник наукових праць // Гол. ред. Солдатенко В. Ф.; Заст. гол. ред.: Кривошея В. В., Веденєєв В. В.; Відп. секр. Воляннюк О. Я. Український інститут національної пам'яті. – Вип. 6. – К.: «НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 187–195.

4. Habsburg, Otto. Idee Europa : Angebot der Freiheit. – München : Herold-Druck, 1976. – 183 p.

5. Турчин А. В., Батин М. А. Футурология. XXI век: бессмертие или глобальная катастрофа? – Москва : Бином. Лаборатория знаний, 2013 – с.31-33.

6. Бестужев-Лада И. В. Социальное прогнозирование. Курс лекций. [Электронный ресурс] / И. В. Бестужев-Лада, Г. А. Наместникова. – Москва : Педагогическое общество России, 2002 – Режим доступа до ресурсу: <http://socioline.ru/pages/i-v-bestuzhev-lada-g-namestnikova-sotsialnoe-prognozirovanie>.

7. Більше детально щодо відмінностей між напрямками див. Outhwaite, William (ed.). *The Blackwell Dictionary of Modern Social Thought*. – Malden, Mass. : Blackwell, 2006. – с.248-250.

8. Більш детально про історію центру до середини 1970-х років див. Cornish, Edward. *The Study of the Future: An Introduction to the Art and Science of Understanding and Shaping Tomorrow's World*. Washington, D.C.: Society, 1977. – с.132-140.

9. Більш докладно про британські та інші європейські центри футурології в 1960-ті роки див. Cornish, Edward. *The Study of the Future: An Introduction to the Art and Science of Understanding and Shaping Tomorrow's World*. Washington, D.C.: Society, 1977. – с.248-250.

10. Щодо учасників Комісії див. Bell, Daniel, Graubard Stephen R. (ed.). *Toward the year 2000: Work in Progress*. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1997. – с.382-386.

11. Kahn, Herman, Wiener, Anthony J. *The year 2000. A Framework for Speculation on the next Thirty-three years*. – New York : Macmillan, 1967 – 431 p.

12. Bell, Daniel, Graubard Stephen R. (ed.). *Toward the year 2000: Work in Progress*. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1997. – 400 p.

13. Цыганков П. А. Международные отношения [Электронный ресурс] / П. А. Цыганков – Москва : Новая школа, 2013. – Режим доступа до ресурсу: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_210.html.

14. Habsburg, Otto. Politik für das Jahr 2000. – Wien, München : Herold, 1968. – 169 p.

15. Більш детально про істрію організації див. McNeese, Pat. *YPO: The First 50 Years*. – Wilmington : Orange Frazer Press, 1999. – 208 p.

16. Бестужев-Лада И. В. Социальное прогнозирование. Курс лекций. [Электронный ресурс] / И. В. Бестужев-Лада, Г. А. Наместникова. – Москва : Педагогическое общество России, 2002 – Режим доступа до ресурсу: <http://socioline.ru/pages/i-v-bestuzhev-lada-g-namestnikova-sotsialnoe-prognozirovanie>.

17. Habsburg, Otto. Politik für das Jahr 2000. – Wien, München : Herold, 1968. – с.146-153.

18. Див. Galbraith, John Kenneth. *Affluent Society*. – Boston, Mass. : Houghton Mifflin, 1958. – 368 p., а також Galbraith, John Kenneth. *The New Industrial State*. – Boston, Mass. : Houghton Mifflin, 1967. – 427 p.

19. Habsburg, Otto. Вказ. праця – с.30-49, 64.

20. Habsburg, Otto. Вказ. праця – с.83-90.

21. Більш детально про просування в Європі 1960-х років американської багатопрофільної моделі організації підприємств див. Макдоналд Д. *The Firm*. История компании McKinsey и ее тайного влияния на американский бизнес. – Москва : Азбука Бизнес, 2014 – 352 с.

22. Див. Adams, Walter (ed.). *The Brain Drain*. – New York : Macmillan Co., 1968. – 273 p., а також Adams, Walter, Rieben, Henri. *L'exode des cerveaux*. – Lausanne: Centre de recherches européennes, 1968. – 309 p.

23. Див. Серван-Шрейбер Ж. Ж. Америка бросает вызов. – Париж : Денюэль, 1967. - 371 л.

24. Див. Джилас. М. Новый класс. – Нью-Йорк : Фредерик А. Прегер, 1961 – 246 с.

25. Див. Burnham, James. *The managerial revolution*. – Harmondsworth : Penguin Books, 1962. – 256 p.

26. Див. Somary, Felix. *Krise und Zukunft der Demokratie*. – Zürich, Europa Verlag, 1952. – 148 p.

27. Habsburg, Otto. Вказ. праця – с.83-90.

28. Habsburg, Otto. Вказ. праця – с.139-145

29. Habsburg, Otto. Вказ. праця – с.160-166.

30. Див. Armand, Louis, Drancourt, Michel. *Le Pari Européen*. – Paris, Fayard, 1968. – 315 p.

Igor Gavrylov

Future through the eyes of a Pan-European : views of Otto von Habsburg on the system of international relations through a prism of futurological ideas of 1960-s.

The article attempts, based on one of Otto von Habsburg's works, to determine which futurological ideas of 1960-s have influenced Pan-European ideology.

Keywords: *Pan-European movement, Otto von Habsburg, futurology.*

Надійшла до редколегії 12.04.2015 р.